

Késő római telep Ordacsehi határában

NÉMETH PÉTER GERGELY

Rippl-Rónai Megyei Hatókörű Városi Múzeum
H-7400 Kaposvár, Fő u. 10., e-mail: peter@smmi.hu

NÉMETH, P. G.: *Late Roman Settlement near Ordacsehi.*

Abstract: The sand-pit ca. 2.5 kms southeast of the settlement Ordacsehi has occasionally yielded objects referring to a Late Roman site since 1990. Based on the finds, the site was populated from the last third of the 4th century through the first third of the 5th century. The special feature of the centrally located bone manufacture is that it is not situated in a major settlement or even well inside the province. The full process of the Roman age settlement, where further artefacts made of bone and antler can be found, may increase the significance of the workshop.

Keywords: Late Roman Age, settlement, Bone manufacturing workshop

Az Ordacsehi településtől délkeletre, mintegy 2,5 km-re lévő homokbányában, 1990-től, több ízben kerültek elő leletek. 1990-ben Bárdos Edith római kori kemence és ház maradványait mentette meg (1990/1–2. objektum).¹ 1991-ben, kora bronzkori telep, kelta telep és temető mellett, egy római gödör került elő (14. objektum).² 1993-ban, bronzkori gödrök mellett, két római kori gödör látott napvilágot (25–26. objektum).³ 1996-ban, bronzkori gödrök mellett, újabb két római gödört sikerült megmenteni (34. és 38. objektum).⁴ 1997-ben Aradi Csilla a bánya falában újabb római gödört figyelt meg (43. objektum).⁵ 2004-ig összesen 73 objektum került elő, köztük 8 a római kori. 2004-ben, a bánya DNY-i részén újabb római településrészlet került feltárása. 2006-ban, az ÉK-i részen, újabb objektumokat sikerült megmenteni.⁶ A kécsimezői leletek közül a kelta telep és temető leletei kerültek eddig bemutatásra.⁷ A tanulmány a 2004-ig feltárt római objektumokat mutatja be. A korai leletmentésekről összefüggő helyszínrajz nem készült, a római kori telepobjektumok egy kb. 50×100 méteres területen kerültek elő, nagyjából a bánya közepén. A bányaművelés az objektumokat csaknem teljesen elpusztította. Az objektumok leírásánál a jelenlegi mélységet adjuk meg, az eredeti mélység, a bányaművelés miatt, 50–100 centiméterrel lehetett magasabb.

1990/1. objektum

Kenyérsütő kemence, szabálytalan alakú hamusgödörrel. A tüzelőtér tapasztása mintegy az égőtér felében maradt meg. A nagyjából kelet-nyugati irányú hamusgödör formája nagyjából ovális, alja, a kemence szájánál tapasztott. A kemence átmérője 110 cm. A hamusgödör H: 190 cm. Sz: 120 cm. (V. tábla. 1.)

1. Csontfésű

Háromrészes csontfésű. A középső rész két széle félkör alakú kivágású, a szorítólemezek vésett díszítésűek. 4 felerősítő vasszeg maradt meg. H: 9,5 cm. Sz: 4,9 cm. Ltsz: R.2000.3.1. (I. tábla. 1.)

2. Csontfésű töredéke

A szorítólemez töredéke. Koncentrikus körrel, félkör alakú és párhuzamos díszítéssel. Tör. H: 4,7 cm. Tör. Sz: 1 cm. V: 0,9 cm. Ltsz: R.2000.3.2. (I. tábla. 2.)

3. Edény töredékei

Kihajló peremű, bordadíszes edény összeillő töredékei. Erősen kopott besimítással, világosszürke. H: 10,5 cm. Sz: 6 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.3.3. (I. tábla. 6.)

4. Fazék peremtöredékei

Kihajló, profilált peremű, szürke színű, összeillő töredékek. H: 6,5 cm. Sz: 2,5 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.3.4. (I. tábla. 4.)

5. Fazéktöredék

Kihajló, levágott peremű, a vállon fésűsdíszszel, szürke. H: 9,2 cm. Sz: 6 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.3.5. (I. tábla. 13.)

6. Aljtöredék

Jól korongozott, szürke színű, egyenes fenekű aljtöredék. Esetleg az előző edény darabja. H: 4,2 cm. Sz: 3,4 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.3.6. (I. tábla. 8.)

7. Fazéktöredék

Kihajló peremű fazék töredékei. Kavicsal sűrűn soványított, szürke. H: 13 cm. Sz: 5,2 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.3.7. (I. tábla. 11.)

8. Aljtöredék

Egyenes fenekű töredék, esetleg az előző edényhez tartozik. H: 4 cm. Sz: 3,2 cm. Ltsz: R.2000.3.7.

9. Fazék peremtöredéke

Kihajló, profilált, sötétszürke színű töredék. H: 4,1 cm. Sz: 1,9 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.3.8. (I. tábla. 5.)

10. Fazék peremtöredékei

Kihajló, összeillő, sötétszürke színű töredékek. H: 10,5 cm. Sz: 4,2 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.3.9. (I. tábla. 3.)

11. Fazekak oldaltöredékei

Különböző edények szürke és barna színű, díszítetlen töredékei. Részben az előző edényekhez tartozhatnak. Átlagos Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.3.10-11. és 14-15.

1 Bárdos Edithnek a publikációs jog átengedését ezúton is köszönöm. 1991-ben az objektumok számozása újrazedődött, ezért kapta a ház és a kemence az 1990/1-2. számot. A leletek bejelentését Horváth Ivánnak (Balatonboglár. Úttörő u. 5.) ezúton is köszönöm. A leletek leltári száma: R.2000.3.1.-13.1. A rajzokat Ambrus Edit, a fotókat Balla Krisztián készítette, a táblaszerkesztést Nyári Zsolt készítette. Mindnyájuk munkáját ezúton is köszönöm.

2 Németh Péter Gergely leletmentése. Régészeti Füzetek Ser. 1. No. 45. (1993). 20.

3 Honti Szilvia- Költő László-Németh Péter Gergely leletmentése.

4 Honti Szilvia és Németh Péter Gergely leletmentése.

5 Mógáné Aradi Csillának a publikációs jog átengedését ezúton is köszönöm.

6 Régészeti Kutatások Magyarországon 2004, 258-9. és 2006, 251.

7 Németh-K. Zoffmann-Bartosiewicz 2002.

12. Edény töredékei

Bordadíszes oldaltöredékek, az egyiken a fül indulása megmaradt. Finoman iszapolt, szürke. H: 3,7 cm. Sz: 3,1 cm. Fv: 0,3 cm, ill. H: 5,5 cm. Sz: 4,5 cm. Ltsz: R.2000.3.13. (I. tábla. 7. és 10.)

13. Edénytöredék

Árkolt, barna színű töredék, esetleg fedő töredéke. H: 4,2 cm. Sz: 2,8 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.3.14.

14. Aljtöredék

Kézi korongon készült, szürke és fekete foltos barna színű, egyenetlenül kiégetett. H: 4,9 cm. Sz: 4,8 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.3.12. (I. tábla. 9.)

15. Fenőkő töredéke

Trapéz keresztmetszetű, szürke színű töredék. H: 6 cm. Sz: 2,5 cm. Ltsz: R.2000.3.16. (I. tábla. 12.). Anyaga kvarc homokkő, melynek legközelebbi előfordulása a Káli-medence.⁸

16. Téglatöredék

Vörös színű töredék. H: 9,9 cm. Sz: 5,5 cm. Ltsz: R.2000.3.17.

1990/2. objektum

Nyugat-kelet tájolású ház, téglalap alakú, lekerekített sarkokkal. Fala meredek, alja egyenes. A délnyugati részén sekély (mélysége kb. 5 cm), ovális része lehetett a ház belépője. Négy sarkán egy-egy, a keleti (rövidebb) oldal közepén egy, míg az északi falnál, egymás mellett, további két cölöplyuk tartozott hozzá. Alján, közepén, egy-egy nagyobb, vörösen átégett rész volt, ezek, esetleg, tüzelőhelyek lehettek. A ház alján, elszórva, több álltacsont feküdt. Az egyik átégett területen számos szövőszékhez tartoztak. A ház H: 410 cm. Sz: 300 cm. Mé: 50 cm, a K-i falnál 34 cm. A cölöplyukak mélysége: 29, 20, 15, 20, 18, 26 és 44 cm. (V. tábla. 2.)

1. ásó nyom:

1. Fazék oldaltöredéke

Erősen átégett, sötétszürke színű töredék. H: 3,4 cm. Sz: 2,6 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.4.1. (II. tábla. 8.)

2. Oldaltöredék

Finoman iszapolt, szürke színű válltöredék. H: 2,5 cm. Sz: 2,9 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.4.2.

3. Kovadarab

Hússzínű töredék. H: 3,9 cm. Sz: 2 cm. Ltsz: R.2000.4.3.

4. Kőtöredék

Megmunkált, szürke színű, meszes homokkő. H: 9,5 cm. Sz: 9,1 cm. Ltsz: R.2000.4.6. (I. tábla. 14.)

5. Kőtöredék

Szürke színű, amorf töredék. H: 7,5 cm. Sz: 6,9 cm. Ltsz: R.2000.4.4. Anyaga bazalttufa, valószínűleg – a leletmentéseken előkerült többi bazalttufával együtt – a fonyódi Várhegyből származik.

6. Paticsdarabok

Salakosra átégett, vörös-szürke színű töredékek. H: 7,4 és 9,5 cm. Sz: 5,8 és 9,9 cm. Ltsz: R.2000.4.6.

2. ásó nyom:

7. Táltöredék

Kihajló peremű, finoman iszapolt, barna. H: 4,2 cm. Sz: 4,6 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.4.7. (II. tábla. 2.)

8. Fazéktöredék

Kihajló peremű, keményre kiégetett, sötétszürke. H: 3,9 cm. Sz: 4,6 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.4.8. (II. tábla. 7.)

9. Oldaltöredékek

Esetleg az előző edény oldaltöredékei. H: 3 cm. Sz: 2,8 cm. Fv: 0,7 cm, ill. H: 3,9 cm. Sz: 2,2 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.4.9.

10. Fazéktöredék

Árkolt oldaltöredék, szürke-barna. H: 9,4 cm. Sz: 4,4 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.4.10. (II. tábla. 4.)

11. Töredékes fenőkő

Négyzet keresztmetszetű, erősen használt, félbetörött. Fekete foltos, szürke színű kvarc homokkő. H: 12,4 cm. Sz: 3,4 cm. M: 1,5 cm. Ltsz: R.2000.4.11. (II. tábla. 5.)

Leletek mélységadat nélkül:

12. Fazék aljtöredéke

Összeálló aljtöredékek. Rosszul kiégetett, kavicsos sűrűn soványított, barna. Tör. M: 6 cm. Fv: 0,8 cm. Ltsz: R.2000.4.12. (II. tábla. 10.)

13. Fazék aljtöredéke

Összeálló aljtöredékek. Kavicsos sűrűn soványított, szürke-barna. Tör. M: 6 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.4.13. (II. tábla. 12.)

14. Fazéktöredék

Bordadíszes oldaltöredék, esetleg az előző edény darabja. H: 3 cm. Sz: 1,6 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.4.14.

15. Fazék aljtöredéke

Esetleg az előző két edénytöredékhez tartozó darab. Tör. M: 2,1 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.4.15.

16. Fazék töredékei

Valószínűleg egy edényhez tartozó alj- és oldaltöredék. Barna, belül fekete. H: 6,1 cm. Sz: 4,1 cm. Fv: 0,7 cm, ill. Tör. M: 4,5 cm. Ltsz: R.2000.4.16.

17. Fazék válltöredékei

Keményre kiégetett, szürke színű töredékek. H: 4,2 cm. Sz: 3,5 cm. Fv: 0,8 cm. (II. t. 1). A másik töredék H: 6,2 cm. Sz: 4,9 cm. Ltsz: R.2000.4.17.

18. Fazéktöredék

Kézi korongon készült, Seprűs díszes, kavicsos sűrűn soványított, szürke. H: 6 cm. Sz: 3,9 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.4.18.

19. Edény oldaltöredéke

Másodlagosan megégett, fekete foltos vörös színű töredék. H: 6 cm. Sz: 5,6 cm. Fv: 1 cm. Ltsz: R.2000.4.19.

20. Kőtöredék

Amorf töredék, szürke színű bazalttufa. H: 8,2 cm. Sz: 5,5 cm. Ltsz: R.2000.4.20.

21. Patics

Áglenyomatos töredék, szürke-barna. H: 13,5 cm. Sz: 10,5 cm. M: 6 cm. Ltsz: R.2000.4.21.

22. Tegulatöredék

Vörös színű, kopott töredék. H: 8 cm. Sz: 9,2 cm. M: 5,5 cm. Ltsz: R.2000.4.22.

⁸ A lelőhelyről előkerült kőanyag meghatározását Ábrahám Leventének ezúton is köszönöm.

23. Téglatöredék

Vörös színű, kopott, belső oldalán habarcsnyommal. Az egyik tüzelőhelyből került elő. H: 14 cm Sz: 11,5 cm. Ltsz: R.2000.4.23.

Az objektum alja:

24. Szövőszéknehezékek

Gúla alakúak, rosszul kiégetettek, ezért a barna színű darabokon szürke vagy fekete foltok láthatók. Felső harmadukban átfűrés van, egy részükön a felerősítő zsinór lenyomata is megmaradt. Ltsz: R.2000.4-24.

Gúla alakú, tetején benyomás, oldalán a szövőszék zsinórjának lenyomata megmaradt. M: 12,3 cm. Sz: 7,3 cm. (II. tábla. 3.).

Gúla alakú, tetején benyomás, oldalán a szövőszék zsinórjának lenyomata megmaradt. M: 12,3 cm. Sz: 7,3 cm. (II. tábla. 6.).

Gúla alakú, tetején benyomás, oldalán a szövőszék zsinórjának lenyomata megmaradt. M: 9,8 cm. Sz: 6,1-7,8 cm. (II. tábla. 9.).

Gúla alakú, tetején benyomás. M: 12,5 cm. Sz: 6-7,3 cm. (II. tábla. 11.).

Gúla alakú. M: 13,4 cm. Sz: 8 cm. (II. tábla. 13.)

Gúla alakú nehezékek, aljuk hiányos, az egyik darabon a szövőszék zsinórjának benyomódása megmaradt. M: 10 cm. Sz: 7,5-7,8 cm és M: 10,8 cm. Sz: 6,7-7,8 cm.

Gúla alakúak, tetejükön benyomás. M: 11,1 cm. Sz: 5,6-8,7 cm, M: 11,3 cm. Sz: 5,8-6,3 cm és M: 11,8 cm. Sz: 5,8-6,7 cm.

Hiányos szövőszéknehezékek, az átfűrésnél törtek el. M: 8,2 cm. Sz: 7-7,5 cm, M: 8 cm. Sz: 7,5 cm és M: 7,7 cm. Sz: 7,1-8,3 cm.

Kisebb darabok, az átfűrésnél törtek el, esetleg az előző szövőszéknehezékekhez tartoznak. H: 5,8 cm. Sz: 3,4 cm és H: 4,9 cm. Sz: 4,5 cm.

Szövőszéknehezék aljának töredéke. M: 6,6 cm. Sz: 6,9-7,8 cm.

14. objektum

Enyhén szűkülő falú, enyhén ívelt aljú gödör. Á: 120 cm. Mé: 161 cm. (VI. tábla).

14. objektum nyesése:

1. Oldaltöredék

Árkolt, ívelt, töredék. H: 6,9 cm. Sz: 5 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.6.1.

14. objektum, mé: 50 cm:

2. Megmunkált csonttöredék

Téglatest alakúra vágott csontlemez. H: 5,5 cm. Sz: 2 cm. V: 0,3 cm. Ltsz: R.2000.6.2. (III. tábla. 10.)

14. objektum, mé: 0-100 cm:

3. Táltöredék

Kihajló peremű, a perem alatt belül árkolt. Sárga, vörös festéssel. Drag. 18/31. edény utánzata. H: 3,9 cm. Sz: 3,5 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.6.3. (III. tábla. 6.)⁹

4. Oldaltöredék

Enyhén ívelt, rádlimitás töredék. Porózus, sárga. H: 2,6 cm. Sz: 2,5 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.6.4.

5. Oldaltöredék

Enyhén ívelt, porózus, barna. H: 4,8 cm. Sz: 3,1 cm.

Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.6.5.

6. Edény töredékei

Kihajló peremű, a váll éles töréssel csatlakozik, fekete. H: 6,1 cm. Sz: 5,4 cm. Fv: 0,4 cm. (III. t. 8.). Az edényhez tartozó kisebb töredék: H: 3,2 cm. Sz: 2,7 cm. Ltsz: R.2000.6.6.

7. Fazék töredékei

Kihajló, profilált peremű, Seprűs díszes fazék töredékei. Fekete, belül szürke. H: 8,7 cm. Sz: 6,3 cm. Fv: 0,6 cm. (III. t. 3.). Az edényhez tartozó kisebb töredékek H: 3,4 cm. Sz: 3 cm. Fv: 0,5 cm. ill. H: 2,6 cm. Sz: 2,4 cm. Ltsz: R.2000.6.7.

8. Oldaltöredékek

Seprűs díszes töredékek, esetleg az előző edény darabjai. Átlagos fv: 0,5 cm- Ltsz: R.2000.6.8.

9. Edény töredékei

Kihajló peremű, a vállon árkolások futnak körbe. Simított, szürke. H: 7,3 cm. Sz: 4,9 cm. Fv: 0,3 cm. Ltsz: R.2000.6.9. (III. tábla. 2.)

10. Edény töredékei

Nagyobb edény oldal- és aljtöredékei. Kavicccsal súrún soványított, világosszürke. Átlagos Fv: 1 cm. Ltsz: R.2000.6.10. (III. tábla. 4.)

11. Táltöredék

Kihajló peremű, csillámos felszínű, sötétszürke. H: 6,8 cm. Sz: 4,6 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.6.11. (III. tábla. 9.)

12. Peremtöredék

Kihajló, profilált peremű, sötétszürke. H: 4,1 cm. Sz: 2,5 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.6.12. (III. tábla. 1.)

13. Peremtöredékek

Különböző edények kihajló peremű, szürke színű töredékei. H: 3 cm. Sz: 2,5 cm. Fv: 0,6 cm, ill. H: 2,7 cm. Sz: 1,8 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.6.13.

14. Oldaltöredékek

Ívelt, finoman iszapolt, szürke színű töredékek, esetleg egy edény darabjai. Átlagos Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.6.14.

15. Fazéktöredék

Bordadíszes, ívelt, szürke színű töredék. H: 4,2 cm. Sz: 4,1 cm. Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.6.15.

16. Oldaltöredék

Ívelt válltöredék, kavicccsal soványított, szürke. H: 4,2 cm. Sz: 2,7 cm. Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.6.16.

17. Oldaltöredék

Ívelt válltöredék, kavicccsal soványított, szürke. H: 4,1 cm. Sz: 3,9 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.6.17.

18. Oldaltöredék

Árkolt, szürke színű oldaltöredék. H: 5,8 cm. Sz: 3,1 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.6.19. (III. tábla. 5)

19. Oldaltöredék

Seprűs díszes, árkolt, fekete-barna színű töredék. H: 4 cm. Sz: 2,8 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.6.20.

20. Fazék töredékei

Részben seprűs díszes, fekete-barna színű töredékek, valószínűleg egy edény darabjai (9 db). Átlagos Fv: 0,8 cm. Ltsz: R.2000.6.21.

21. Oldaltöredék

Ívelt, jól korongozott, szürke. H: 6,5 cm. Sz: 4,4 cm. Fv: 1 cm. Ltsz: R.2000.6.22.

⁹ A lelőhelyen előkerült terra sigillata és utánzat meghatározását Horváth Friderikának ezúton is köszönöm.

22. Aljtöredék

Jól korongozott, szürke. H: 5,6 cm. Sz: 4,4 cm. Fv: 0,9 cm. Ltsz: R.2000.6.23. (III. tábla. 7.)

23. Téglatöredék

Újjbenyomásos töredék, barna-piros. H: 8,5 cm. Sz: 7,2 cm. M: 0,9 cm. Ltsz: R.2000.6.24.

24. Fenőkő töredéke

Trapéz keresztmetszetű, szürke kvarc homokkő. H: 8,5 cm. Sz: 6,9 cm. M: 3,4 cm. Ltsz: R.2000.6.25.

25. Patics

Áglenyomatos töredék, barna-piros. H: 7,2 cm. Sz: 6,5 cm. Ltsz: R.2000.6.26.

14. *objektum, Mé: 100 cm-től a gödör aljáig:*

26. Patics

Áglenyomatos töredék, barna. H: 5,8 cm. Sz: 4,1 cm. Ltsz: R.2000.6.27.

27. Kőtöredék

Amorf töredék, szürke színű bazalttufa. H: 6,1 cm. Sz: 5,4 cm. Ltsz: R.2000.6.28.

25. objektum

Téglalap alakú, lekerekített sarkú, csaknem négyzetes építmény (H: 300 cm. Sz: 270 cm. VII. t.). A bányakitermelés során csaknem teljesen elpusztult, mélysége csak néhány cm volt. Az építmény alja egyenetlen, délnyugat felé lejt, sározásnak vagy dögölésnek nem volt nyoma. Az objektum négy sarkán és középen, a keleti és nyugati részen, egy-egy, összesen 6 cölöplyuka volt. Az összes cölöplyuk körül kisebb gödör volt, ami arra utal, hogy a cölöpöket kiásták. Ezt megerősíti az is, hogy több cölöplyukból került elő kerámiatöredék és megmunkált agancsdarab.

25. objektum, mélység: 120-150 cm:

1. Aljtöredék

Finoman iszapolt, szürke. H: 5,6 cm. Sz: 4,4 cm. Fv: 0,8 cm. Ltsz: R.2000.7.1. (III. tábla. 18)

2. Oldaltöredékek

Finoman iszapolt, simított, szürke színű töredékek (4 db). Átlagos Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.7.2.

3. Oldaltöredék

Enyhén ívelt, szürke. H: 2,2 cm. Sz: 2,2 cm. Fv: 0,6. Ltsz: R.2000.7.2.

4. Kovadarab

Barna színű töredék. H: 1,8 cm. Sz: 1,5 cm. Ltsz: R.2000.7.3.

5. Csiszolókő

Egyik oldalán lesimított, szürke színű bazalttufa. H: 5,4 cm. Sz: 4,5 cm. Ltsz: R.2000.7.4.

6. Megmunkált agancsdarab

Két végén levágott, oldalt megfaragott agancsdarab. H: 3,9 cm. Á: 0,9-1,7 cm. Ltsz: R.2000.7.6. (III. tábla. 11.)

7. Megmunkált agancsdarab

Oldalain megfaragott agancsdarab. H: 3 cm. Á: 1,9 cm. Ltsz: R.2000.7.7.

8. Megmunkált agancsdarab

Két végén levágott agancsdarabok (5 db). Átlagos Á: 3 cm. Ltsz: R.2000.7.8. (III. tábla. 11. és IV. tábla. 4-5.)

9. Megmunkált agancsdarab

Két végén levágott, oldalából egy szelet ki van vágva. Felő részén három koncentrikus kör alakú bevésés látható.

H: 9 cm. Á: 2,5 cm. Ltsz: R.2000.7.9. (III. tábla. 17.)

10. Megmunkált agancsdarab

Egyik végükön lefűrészelt agancsdarabok (3 db). Átlagos Á: 2,5 cm. Ltsz: R.2000.7.10. (IV. tábla. 6.)

11. Megmunkált agancsdarab

Kisebb töredékek, egyik oldaluk lefűrészelt (11 db). H: 3-6,8 cm. Ltsz: R.2000.7.11.

25. *objektum, mélység: 150-160 cm:*

12. Megmunkált agancsdarab

Egyik végén levágott, oldalt bevágott darab. H: 5,4 cm. Á: 2,9-1,7 cm. Ltsz: R.2000.7.12. (III. tábla. 12.)

13. Megmunkált agancsdarab

Három oldalán levágott csontlap. H: 2,9 cm. Sz: 2 cm. V: 0,3 cm. Ltsz: R.2000.7.13. (III. tábla. 16.)

14. Megmunkált agancsdarab

Két végén levágott agancsdarabok (5 db). Átlagos Á: 1,6. Ltsz: R.2000.7.14.

15. Megmunkált agancsdarab

Egyik végükön lefűrészelt agancsdarabok (8 db). Átlagos Á: 1,9 cm. Ltsz: R.2000.7.15.

16. Megmunkált agancsdarab

Lefűrészelt agancstő darabok (4 db). Átlagos Á: 5,7 cm. Ltsz: R.2000.7.16. (III. tábla. 14.)

17. Peremtöredék

Kihajló, barna színű peremtöredék. H: 5 cm. Sz: 2,2 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.7.17. (III. tábla. 13.)

25. *objektum alja:*

18. Fazéktöredék

Seprős díszes oldaltöredék, kavicsal soványított, sötétszürke. H: 3,4 cm. Sz: 3,2 cm. Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.7.18.

19. Oldaltöredékek

Finoman iszapolt, szürke színű, simított töredékek (4 db), valószínűleg egy edény darabjai. Fv: 0,3 cm. Ltsz: R.2000.7.19. (III. tábla. 15.)

20. Oldaltöredékek

Simított, szürke színű töredékek (3 db). Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.7.20.

21. Oldaltöredékek

Különböző edények, szürke színű töredékei. Fv: 0,2 és 0,8 cm. Ltsz: R.2000.7.21-22.

22. Fenőkő töredéke

Félkör keresztmetszetű, szürke kvarc homokkő. H: 3,1 cm. Sz: 3 cm. M: 2,9 cm. Ltsz: R.2000.7.23. (III. tábla. 19.)

1. *(nyugati cölöplyuk):*

23. Patics

Barna színű töredék. H: 3,2 cm. Sz: 2,5 cm. Ltsz: R.2000.7.24.

24. Megmunkált agancsdarabok

Egyik, ill. mindkét végén lefűrészelt agancsdarab. H: 4,6 cm. Á: 1,8 cm, ill. H: 5,8 cm. Á: 2,1 cm. Ltsz: R.2000.7.25. (III. tábla. 20.)

2. *(keleti cölöplyuk):*

25. Megmunkált agancsdarab

Végén levágott, oldalát négyzet keresztmetszetűvé formált agancsdarab. H: 6,1 cm. Á: 1,8 cm. Ltsz: R.2000.7.26. (IV. tábla. 2.)

26. Megmunkált agancsdarab

Két végén lefűrészelt agancsdarab. H: 5,5 cm. Á: 3,1 cm. Ltsz: R.2000.7.27. (IV. tábla. 1.)

27. Oldaltöredék

Szürke színű, ívelt töredék. H: 2,8 cm. Sz: 2 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.7.28.

5. (délkeleti cölöplyuk):

28. Megmunkált agancsdarab

Két végén levágott agancsdarab. H: 6,9 cm. Á: 2,2 cm. Ltsz: R.2000.7.29. (IV. tábla. 3.)

6. (északkeleti cölöplyuk):

29. Téglatöredék

Vörös színű töredék. H: 7,1 cm. Sz: 5,9 cm. M: 2,3 cm. Ltsz: R.2000.7.30.

30. Oldaltöredék

Szürke színű, ívelt töredék. H: 2,4 cm. Sz: 1,7 cm. Fv: 0,8 cm. Ltsz: R.2000.7.31.

31. Megmunkált agancsdarabok

Egyik végükön lefűrészelt agancsdarabok (5 db). Átlagos Á: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.7.32.

26. objektum

A bányaművelés során csaknem teljesen elpusztult objektum. Felszínéről, gyöngy mellett, égett tapasztásdarabok kerültek elő. Lehet, hogy egy kemence hamusgödre volt, vagy a gödör felszínén hosszan tartó tüzelés folyt, az erős pusztulás miatt már nem lehetett megállapítani. Az objektum fala meredek, alja teknős. H: 140 cm. Sz: 100 cm. Mé: 33 cm. (VI. tábla.)

1. Gyöngy

Sárga szemes, sötétkék színű üveggyöngy. Á: 0,8 cm. Ltsz: R.2000.8.1. (IV. tábla. 10. és 1. ábra.)

2. Fazék töredékei

Kihajló peremű, kézi korongon készült fazék töredékei. Barna, belül fekete. H: 12,4 cm. Sz: 8,9 cm. Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.8.2. (IV. tábla. 9.)

3. Fazék töredékei

Hasonló anyagú, barna színű töredékek (5 db), esetleg az előző edényhez tartoznak. Átlagos Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.8.3-4.

4. Fazék töredékei

Bordadíszes, szürke színű oldaltöredékek. H: 4,5 cm. Sz: 4,2 cm. Fv: 0,4 cm. (IV. tábla. 7.). A másik töredék H: 3,6 cm. Sz: 3,1 cm. Ltsz: R.2000.8.5.

5. Fazék töredékei

Különböző edények jól korongozott, szürke és bar-

na színű töredékei (3 db). Átlagos Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.8.6-7. (IV. tábla. 8.)

6. Patics

Barna színű töredék. H: 4,5 cm. Sz: 2,8 cm. Ltsz: R.2000.8.8.

34. objektum

Nagyjából kör alakú, meredek falú, teknős aljú gödör. Betöltése fekete, tetején átégett vörös réteg. Biztosan nem kemence volt, esetleg alkalmi tűzrakó hely lehetett. Á: 80 cm. Mé: 22 cm. (VI. tábla.)

1. Fazéktöredék

Jól korongozott, bordázott, szürke. H: 4,2 cm. Sz: 3,9 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.9.1.

2. Fazék töredékei

Kézi korongon készült, kavicsal soványított fekete és barna színű töredékek, esetleg egy edény darabjai (11 db). Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.9.2.

3. Kőtöredék

Barna-szürke színű bazalttufa töredéke. H: 6,1 cm. Sz: 3,8 cm. Ltsz: R.2000.9.3.

38. objektum

Ívelt oldalú tárológödör, betöltése fekete, alja nem került kibontásra. Á: 100 cm. Mé: 100 cm, a teljes mélysége kb. 160 cm lehetett. (VI. tábla.)

1. Edénytöredék

Kihajló peremű, a vállán ferde bevágások sorakoznak, szürke. H: 7,1 cm. Sz: 6,5 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.10.1. (IV. tábla. 12.)

2. Edénytöredékek

Jól korongozott szürke színű alj- és oldaltöredékek, egy edényhez tartoznak. Az oldaltöredék bordázott. H: 4,7 cm. Sz: 3,3 cm. Fv: 0,6 cm, ill. H: 5,9 cm. Sz: 4,4 cm. Fv: 0,8 cm. Ltsz: R.2000.10.2.

3. Oldaltöredék

Jól korongozott, szürke színű töredék. H: 4,2 cm. Sz: 2,2 cm. Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.10.3.

4. Fültöredék

Jól korongozott, árktolt, szürke színű töredék. H: 10,9 cm. Sz: 3,7 cm. Fv: 1,3 cm. Ltsz: R.2000.10.4.

5. Aljtöredékek

Nagyobb edények aljtöredékei. Jól korongozott, szürke színű töredékek. Tör M: 4,7 cm. Fv: 1,24 cm, ill. Tör. M: 4,9 cm. Fv: 1,2 cm. Ltsz: R.2000.10.5. (IV. tábla. 11.)

6. Patics

Áglenyomatos, barna színű töredék. H: 7,8 cm. Sz: 4,9 cm. Ltsz: R.2000.10.6.

7. Csiszolókő töredéke

Egyik oldalán lecsiszolt vörös színű töredék. Anyaga kvarc homokkő, színe másodlagos égésre utal. H: 6,5 cm. Sz: 5,5 cm. Ltsz: R.2000.10.7.

43. objektum

Az objektum metszetét lehetett megfigyelni a bánya falában. A kitermelt földből állatcsont és patics mellett néhány római kerámiatöredék is előkerült.

1. Edénytöredék

Nagyobb edény éles töréssel csatlakozó váll- és hastöredéke. A vállon besímtott X alakú minta fut kör-



1. ábra. Gyöngy a 26. objektumból.

be. Szürke. H: 4,6 cm. Sz: 4,2 cm. Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.11.1. (IV. tábla. 15.)

2. Edénytöredék

Ívelt, összeillő töredékek, bordázott, barna. H: 3,7 cm. Sz: 3,4 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.11.2 (IV. tábla. 14.)

3. Edénytöredékek

Különböző edények vékonyfalú, barna színű töredékei. H: 4,4 cm. Sz: 3,9 cm. Fv: 0,3 cm, ill. H: 4,5 cm. Sz: 2,9 cm. Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.11.3 (IV. tábla. 13.)

4. Edénytöredékek

Különböző edények szürke színű, részben sávos simítású töredékei. Átlagos Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.11.4

5. Patics

Barna, belül feketére égett töredék. H. 9,2 cm. Sz: 5,2 cm. Ltsz: R.2000.11.5

Szórványleletek

Szórványleletek az 1990. évi leletmentésből:

1. Terra sigillata edény töredéke

Figurális díszítésű edény piros színű töredéke. Drag. 37. edény töredéke, Rheinzaberni műhely. 180-220/230. között készült. H: 2,9 cm. Sz: 2,5 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.5.1. (IV. tábla. 19.)

2. Edénytöredék

Kihajló peremű, a vállon borda fut körbe, szürke. H: 5,7 cm. Sz: 4,1 cm. Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.5.2.

3. Fazéktöredék

Kihajló, profilált peremű, szürke színű, összeillő töredékek. H: 4,3 cm. Sz: 3,4 cm. Fv: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.5.3. (IV. tábla. 17.)

4. Oldaltöredék

Bordadíszes oldaltöredék, szürke. H: 5 cm. Sz: 4,1 cm. Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.5.4. (IV. tábla. 16.)

5. Oldaltöredék

Ívelt, szürke színű töredék. H: 5,8 cm. Sz: 2,4 cm. Fv: 0,4 cm. Ltsz: R.2000.5.5.

6. Oldaltöredék

Kézi korongon készült, kavicsal sűrűn soványított. Kívül barna, belül fekete. H: 4,5 cm. Sz: 4,4 cm. Fv: 0,6 cm. Ltsz: R.2000.5.6.

7. Oldaltöredékek

Különböző edények enyhén ívelt töredékei (4 db). Jól korongolt, szürke, ill. barna. Átlagos Fv: 0,7 cm. Ltsz: R.2000.5.7.

8. Megmunkált agancsdarab

Lefűrésztelt agancsdarab égésnyomokkal. H: 5,7 cm. Sz: 3,1 cm. Ltsz: R.2000.5.10. (IV. tábla. 18.)

Szórványlelet az 1994. évi leletmentésből:

9. Csontfésű töredékei.

A két töredékes szorítólemez mellett, a belső rész négy kisebb darabja maradt meg. A szorítólemezek szélei bevagdostak, közepük árkolásokkal tagolt X alakú, és rácsmintás véséssel díszített. A felerősítő vasszegek közül kettő maradt meg. A szorítólemezek H: 6,4 és 5,1 cm, Sz: 1,6 cm. A belső rész Sz: 4,5 cm. Ltsz: R.2000.12.1. (IV. tábla. 21.)¹⁰

10 Tóth József (Ordacsehi, Kossuth u. 41.) ajándékként került be a kaposvári múzeumba. A bánya keleti részén került elő, leletmentés során objektumot nem lehetett megfigyelni. Tóth Józsefnek ezúton is köszönöm a lelet beadását

Szórványlelet az 1995. évi leletmentésből:

10. Bronzcsat.

Ép bronzcsat vaspecekkel, a csattest szélén két árkolással díszített, belül a felerősítő bronzszegecs is megmaradt. H: 1,8 cm. Sz: 1,4 cm. M: 0,5 cm. Ltsz: R.2000.13.1. (IV. tábla. 20. és 2. ábra.)¹¹



2. ábra. Szórvány bronzcsat.

A leletanyag értékelése

Kerámia

Az összesen nyolc objektumból, nagyon kevés leletanyag került elő. Ennek oka az, hogy a bányászás nagyon lepusztította a telepet. A leletanyag döntő része kerámatöredék. Az előkerülési körülmények miatt ép, vagy kiegészíthető edény nem volt. Előfordult, hogy egy edénynek több darabja is megmaradt, több esetben a hasonló töredékek egy edényhez tartozhattak. A legtöbb kerámialelet apró oldaltöredék, melyet edénytípushoz nem lehet kötni. Az edénytöredékek sérültek, kopottak, a besimított darabokon a díszítés is erősen lekopott. Egy másodlagosan égett töredék került elő (1990/2. objektum 19. lelet), több töredék az egyenetlen kiégetés miatt foltos. A legtöbb darab házikerámia, néhány simított és besimított díszítéssel rendelkező töredék került még elő. Feltűnő, hogy egyetlen egy mázas töredéket sem találtak a leletmentések során. A házikerámián belül túlsúlyban vannak a keményre kiégetett, zömében szürke, sötétszürke színű töredékek. Néhány darab barna színű. Jellemző a kavicsal való soványítás, több esetben erősen, túlzottan is. A legtöbb lelet díszítetlen, kevés darabon seprűzés, fésűdsz, vagy gyengén kiemelkedő bordázás látható. Nagy százalékkal képviseltetik magukat a finoman iszapolt darabok, ezeknél feltűnően nagy számban találhatók olyan edények, melyeken hornyolt bordázás található. Kevés kézi korongon készült edény került elő, ezek mindegyike díszítetlen, de jó kidolgozásúnak mondhatóak. A felismerhető darabok nagy része fazekakhoz tartozó

11 1995-ben, a bánya északkeleti részén került elő, felszíni szórványként.

töredék. A kisebb, nem meghatározható darabok nagy hányada, valószínűleg ehhez az edénytípushoz tartozott. Mind durvább kivitelben, mind finoman iszapolt anyaggal előfordulnak. Jellemző a hornyolt bordázás, ami a leányfalui típus jellemzője.¹² A tovább élő díszítésmód legközelebb egy 5. század 2. felére keltezett Balatonszemes- Szemesi-berekben feltárt sírban fordul elő.¹³ A finoman iszapolt edények közül néhány darab esetleg már a következő típushoz, a kancsókhöz és korsókhöz is tartozhat. Ezek az edények a fazekak leletmennyiségéhez képest jóval kisebb arányban fordulnak elő. Kancsó vagy korsó vastag falú, kavicsal durván soványított töredékei a 14. objektumból kerültek elő (III. tábla. 4.). Háromosztatú fültöredék a 38. gödör lelete, ugyanabban az objektumban talált kihajló, legömbölyített peremű, vállán ferde bevágásokkal díszített edénytöredék korsó vagy nagyméretű fazék töredéke lehetett. Egy kisebb töredéken a fül indulási helye maradt meg (I. tábla. 10.), az edényt hornyolt bordázással díszítették. Néhány töredék tálakhoz tartozott. Egy finoman kidolgozott, besimított díszű darabhoz (I. tábla. 6.) hasonló a leányfalui őrtoronyból ismert.¹⁴ Egy barna színű, vastag falú, S-profilú töredék párhuzamát ugyanott találjuk meg.¹⁵ Egy keményre kiégett, vállán bordadíszes töredék szórványként került elő. Megfelelőit megtaláljuk a pomázi villa leletei között.¹⁶ Előfordul a Keszthely-fenekpusztai erőd anyagában is.¹⁷ A kézi korongon készült edények közül egy nagyobb töredék az ordacsehi 26. objektumban volt (IV. tábla. 9.). Megfelelője a leányfalui anyagban fordult elő.¹⁸ Az edényforma átmenetet képez a korsó és a fazék között.¹⁹ Több, kisebb töredék, mely az ordacsehi telep területén került elő (1990/1. objektum 14. és a 14. objektum 18. lelete), fazékhoz tartozhatott. Néhány töredéken besimított díszítés található. A 43. objektum edénydarabján besimított X alakú díszítése rácsformát jelez (IV. tábla. 15.). Hasonló díszítése volt egy bikónikus táltöredéknek, mely nagyon kopott volta miatt rosszul kivehető, ezért rajzon nem is jeleztük (I. tábla. 6.). Több, szintén lekopott simítású darab a csontfaragó műhely aljáról került elő. A vékony- és vastag falú töredékek egy vagy két edényhez tartozhattak. Simított felületű edény több töredéke a 14. gödör leletei között volt (III. tábla. 2.). A feltűnően kevés számú, simított felületű és besimított darab a leányfalui őrtorony 370–420/430 közé keltezhető anyagával mutat hasonlóságot.²⁰ Ordacsehiben két terra sigillata töredék került elő. Az egyik Drag 37. táltöredék, szórványlelet (IV. tábla. 19.). Rheinzaberni műhely terméke, 180-220/230 között készült. A másik darab (III. tábla. 6.) Drag. 18/31 edény utánzata, a 14. gödör anyagához tartozhatott. Ugyanebben az objektumban egy kisebb, rádlimitás, porózus, sárga

színű töredék is volt. A felsorolt edények nem tartoztak a késő római telep anyagához, a középső császárkor termékei.

Az ordacsehi kerámialeletek legjobban a limesmenti, késő római erődítmények anyagával rokoníthatók, Pilismarót-Malompaták,²¹ Pilisszántó-Kálvária,²² Leányfalú,²³ Dunabogdány,²⁴ és Visegrád-Gizellamajor²⁵ anyaga mellett a tokodi²⁶ és fenékpusztai²⁷ erődök leleteit érdemes kiemelni. Távolsági területek anyaga is nagy hasonlóságot mutat, pl. a Limberg-hedenstatti leletek.²⁸ Az értelemszerűen jóval szerényebb ordacsehi kerámialeletekből, mint már utaltunk rá, teljesen hiányoznak a mázas edények, a simított felületű és besimított díszítésű anyag is minimális. A mindennapi élethez szükséges fazekak és korsók, kancsók jelzik az ordacsehi műhely egykori tulajdonosának igényét. A kerámialeleteket néhány téglatöredék egészíti ki.

Eszközök, viseleti tárgyak

Az ordacsehi objektumokból fémeszközök nem kerültek elő. Áttételesen mégis, a leletmentéseken megtalált fenőkövek, ezek meglétére utalnak. A három fenőkö (II. tábla. 5. és III. tábla. 19.) a lakógödörből és a műhelyben volt. Mindegyik sérült, erős kopottságuk hosszú használatra utal. Két kovakő is előkerült, ezek az őskori telepről is származhatnak, de a római kori használata is lehetséges. Az 1990/2. számú gödörházhoz tartozó megmunkált kődarab rendeltetése ismeretlen. Ugyanannak az objektumnak az alján heverő nehezékek feltehetően egyazon szövőszék részei lehettek. A nehezékek, méretük alapján, durvább szövet készítéséhez szolgáltak.²⁹

A kécsimezői leletek egyetlen fémtárgya egy szórványként előkerült bronzcsat (IV. tábla. 20. és 2. ábra.). A kisméretű, díszített csattestű, de vaspecsek csat a római viseleti tárgyak közé tartozik.³⁰ Gyakori melléklete a késő római temetőknek, pl. Somogyiszil, 72. sír,³¹ és 144. sír.³² A ságvári temetőben, az egyes előfordulások mellett, két sírból, párban is előkerült.³³ Objektumból származik egy sárgaszemes, sötétkék színű üveggyöngy (IV. tábla. 10., 1. ábra.).³⁴

Az objektumokból és szórványként előkerült csontfésűk (I. tábla. 1–2. és IV. tábla. 21.) a kétoldalas típusba tartoznak és a 4–5. századra egyaránt keltezhetők.³⁵ Nem tudjuk, hogy a fésűk a helyi műhelyben készültek-e, ahol eleve több az agancstárgy, de a feltevés kézzelfoghatónak tűnik. Az agancsok több ál-

12 Ottományi 1991, 12–13.

13 Bondár- Honti-Kiss 2000, 97. 1. kép.

14 Ottományi 1991, 4. t. 17b.

15 Ottományi 1991, 8. t. 35.

16 B. Thomas 1964, Taf. CLIII.

17 Müller 1979, VII. t. 11.

18 Ottományi 1991, 19. t. 26.

19 Ottományi 1991, 39.

20 Ottományi 1991, 36.

21 Soproni 1978, 36–46. és Ottományi 1996.

22 Maróti 1985.

23 Soproni 1978, 63–66. és Ottományi 1991.

24 Soproni 1978, 62. és Ottományi 1999.

25 Gróf 1987–1989.

26 Lányi 1981.

27 Müller 1979.

28 Trnka-Tuzar 1984.

29 Polka-Hrivnák 2000, 239.

30 Lányi 1972, Abb. 52/18. típus.

31 Sz. Burger 1979, 40. és Taf. 14. 1.

32 Sz. Burger 1979, 590. és Taf. 24. 4.

33 Sz. Burger 1966, 56. sír: 105. és Fig. 98. 4–5. 326. sír: 134. és Fig. 122. 2. és 5.

34 Lányi 1972, Abb. 63/37. típus.

35 T. Bíró 1994, 36–37.

latfajta is képviselhetek.³⁶ Az agancsokon több fázis megmunkálását lehet megfigyelni.³⁷ Érdekes darab a 25/9. tárgy (III. tábla. 17.), melyen három koncentrikus kör alakú bevésés figyelhető meg. Hasonló tárgy, Bartus Dávid véleménye szerint, próbadarab lehetett.³⁸ Csontműhely Intercisából ismert,³⁹ a publikáló Salamon Ágnes szerint Pannoniában több előfordulásával is számolnunk kell.⁴⁰ Ottományi Katalin, ezt elfogadva, több helyet is megjelöl a lehetséges műhelyek közül.⁴¹ Az előkerült leletek alapján, Brigetióban sikerült csontfaragó műhelyt lokalizálni.⁴²

A leletek alapján a telep a 4. század 3. harmada és az 5. század első harmada közötti időszakban volt lakott. A település központi részén lévő csontfaragó műhely különlegessége az, hogy nem nagyobb településen, hanem a tartomány belsejében található. A római kori telep teljes feldolgozása, melyben további csont- és agancstárgyak is találhatók, a műhely jelentőségét tovább fokozhatja.

Irodalom

- BARTUS D. 2003: Adatok a brigetiói csontfaragó műhely lokalizálásához. – Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Múzeumainak Közleményei 10: 55-75.
- T. BÍRÓ M. 1994: The Bone Objects of the Roman Collection. – Catalogi Musei Nationalis Hungarici. Series Archaeologia II.
- T. BÍRÓ M. 2009: Historischer Überblick der Beinschnitzerwerkstätten in Intercisa. – Archaeologiai Értesítő 134: 63-79.
- T. BÍRÓ M., CHOYKE A. M., VASS L. ÉS VECSEY Á. 2012: Aquincumi csonttárgyak. – Az Aquincumi Múzeum gyűjteménye 2.
- BONDÁR M., HONTI SZ. ÉS KISS V. 2000: A tervezett M7-es autópálya Somogy megyei szakaszának megelőző régészeti feltárása (1992-1999). Előzetes jelentés I. – Somogyi Múzeumok Közleményei 14: 93-114.
- SZ. BURGER A. 1966: The Late Roman Cemetery at Ságvár. – Acta Archaeologica XVIII: 99-234.
- SZ. BURGER A. 1979: Der Spätromische Gräberfeld von Somogyvár. – Fontes Archaeologici Hungariae.
- GRÓF P. 1992: Népvándorlás kori vonatkozások egy késő római erőd és temető feltárásának kapcsán. – Józsa András Múzeum Évkönyve XXX-XXXII: 129-144.
- LÁNYI V. 1972: Die spätantiken Gräberfelder in Pannonien. – Acta Archaeologica XXIV: 53-213.
- LÁNYI V. 1981: Die grue Spätromische Keramik von Tokod. In: Die Spätromische Festung und Das Gräberfeld von Tokod. – Budapest 1981, 73-120.
- MARÓTI É. 1985: Római őrtorony a pilsszántói Kálvárián. – Studia Comitatus 17: 159-184.
- MÜLLER R. 1979: A Keszthely-fenékpusztai erőd északi kapujának feltárása 1971-ben. – Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 14: 123-156.
- NÉMETH P. G., K. ZOFFMANN ZS. ÉS BARTOSIEWICZ L. 2002: Kelta temető és telep Ordacsehi határában. – Somogyi Múzeumok Közleményei 15: 57-74.
- OTTOMÁNYI K. 1991: Késő római kerámia a leányfalui őrtoronyból. – Studia Comitatus 22: 5-144.
- OTTOMÁNYI K. 1996: Eine Töpferwerkstatt der spätromische Keramik mit Glättverzierung in Pilismarót-Malompaták. – Acta Archaeologica XLIII: 71-133.
- OTTOMÁNYI K. 1999: Late Roman Pottery in the Dunabogdány Camp. – Antaeus 24/1997-1998: 333-373.
- OTTOMÁNYI K. 2001: „Hunkori” sírok a pátyi temetőben. – Archaeologiai Értesítő 126: 35-74.
- POLKA M. ÉS HRIVNÁK P. P. 2000: A veleimi Szent Vid szövőszéknehezék és orsógomb típusai. – Panniculus Ser. B. 5: 237-283.
- SALAMON Á. 1976: Csontműhely Intercisában. – Archaeologiai Értesítő 103: 207-15.
- SOPRONI S. 1978: Der Spätromische Limes zwischen Esztergom und Szentendre. – Budapest 1978.
- B. THOMAS, E. 1964: Römische Villen in Pannonien. – Budapest 1964.
- TRINKA G. UND TUZAR J. 1984: Spätromische/völkerwanderungszeitliche Siedlungsfunde von der Heidenstatt bei Limberg, Maissau, Niederösterreich. – Archaeologica Austriaca 68: 111-125.
- VASS L. 2009: Beinschnitzerei in Intercisa. – Archaeologiai Értesítő 134: 81-90.

36 T. Bíró 1994, 36-37. T. Bíró M.-Choyke A. M.-Vass L.-Vecsey Á. 2012: Aquincumi csonttárgyak. Az Aquincumi Múzeum gyűjteménye 2., 44-46.

37 Uo.29-31.

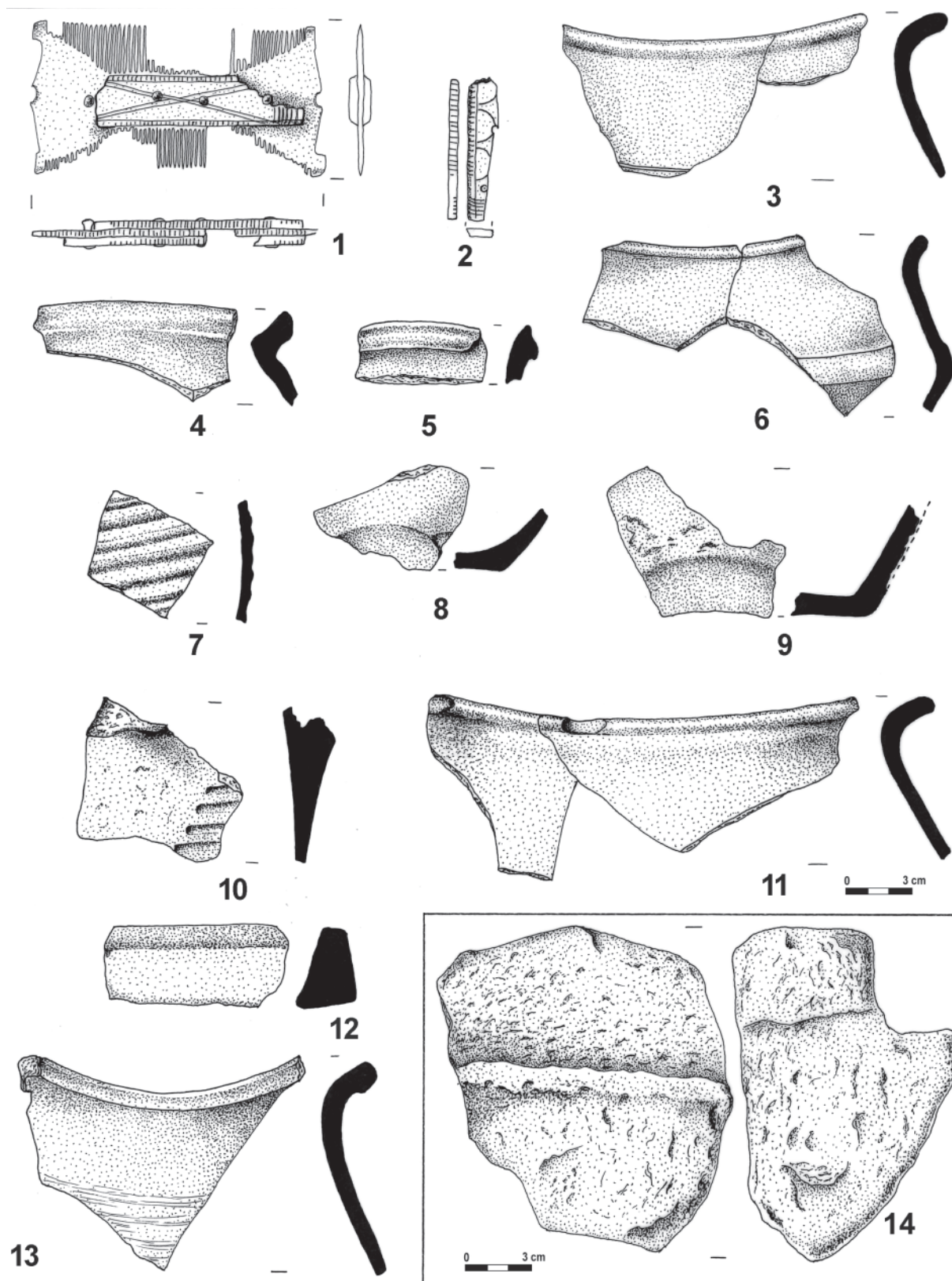
38 Bartus 2003, 63. Kat. 11. II. t. 5.

39 Salamon 1976., T. Bíró 2009. és Vass 2009.

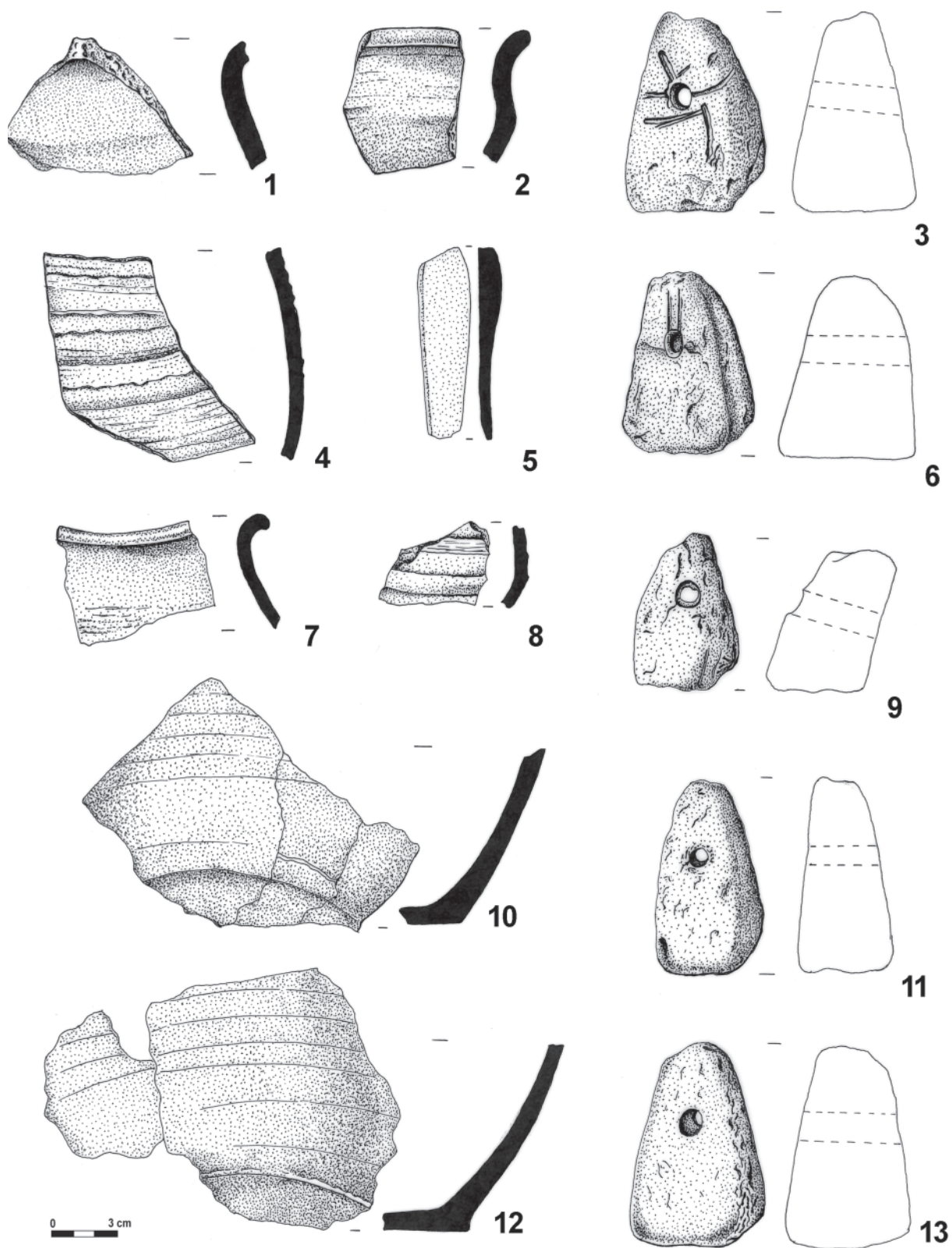
40 Salamon 1976, 208.

41 Ottományi 2001, 54.

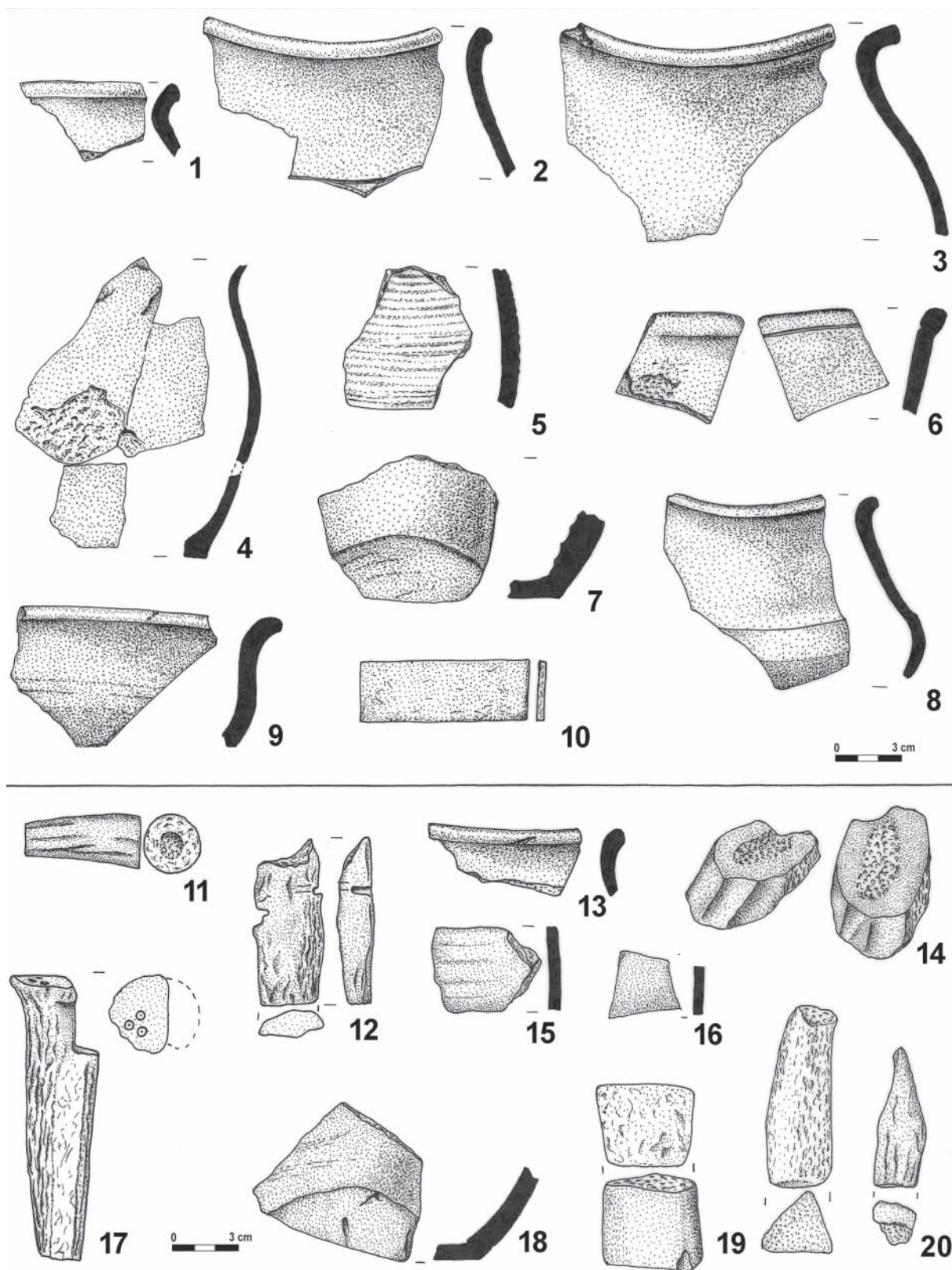
42 Bartus 2003.



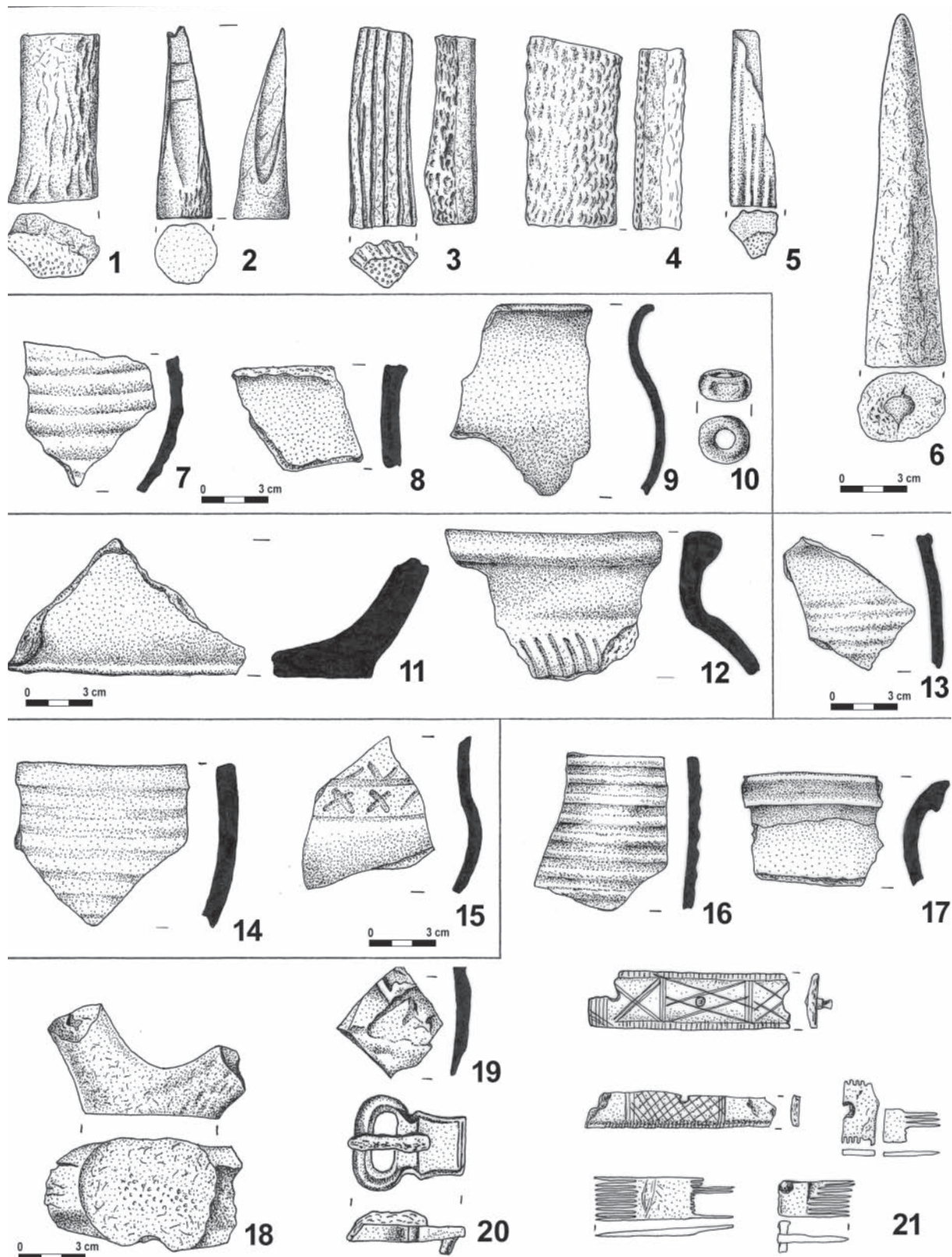
I. tábla: 1-13. 1990/1. objektum. 14. 1990/2. objektum. M: 1:2



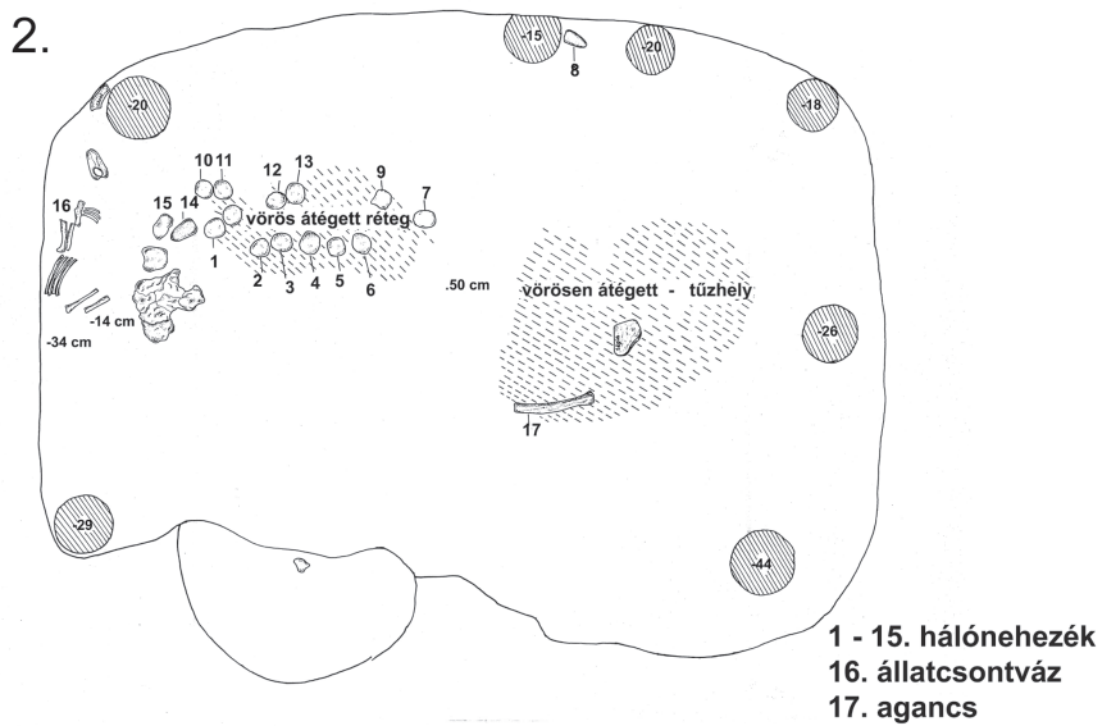
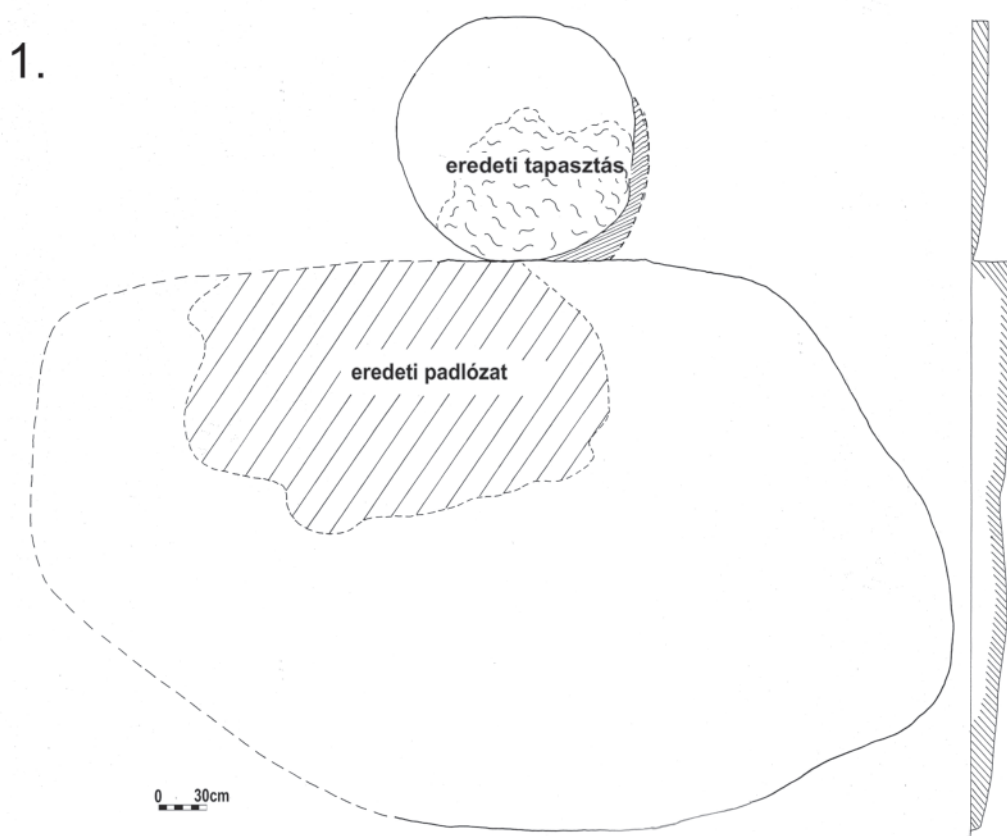
II. tábla: 1-13. 1990/2. objektum. 1-2., 4-5., 7-8., 10. és 12. M: 1:2. 3., 6., 9., 11. és 13. M:1:4



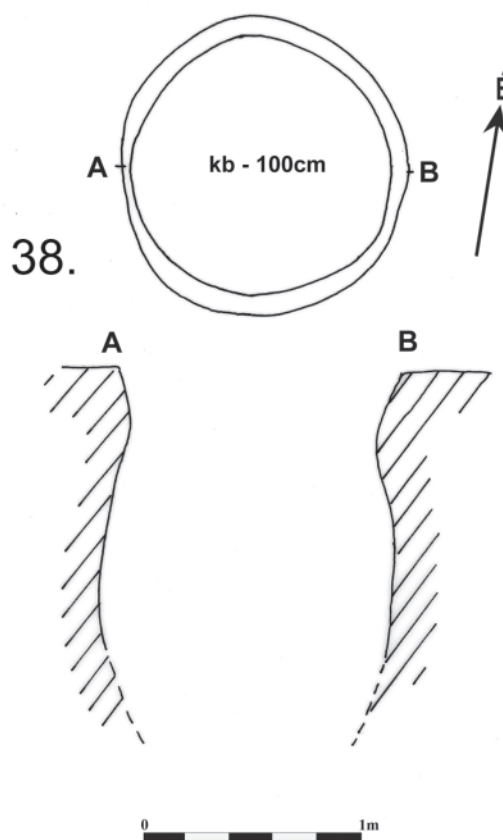
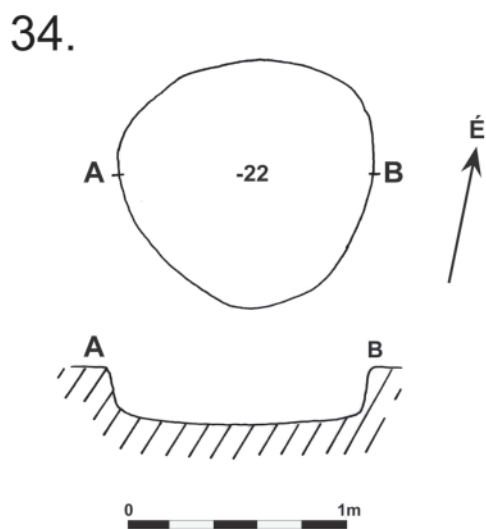
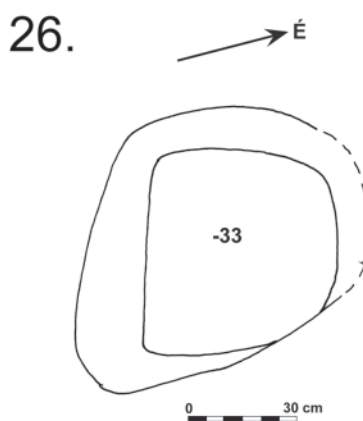
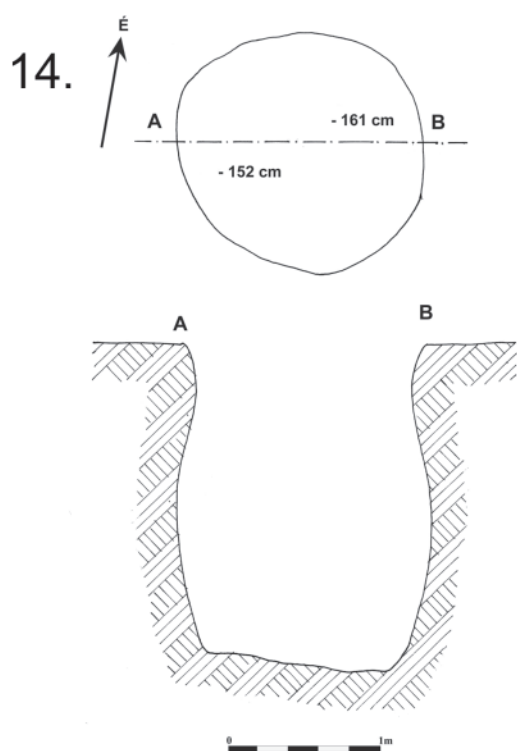
III. tábla: 1-10. 14. objektum. 11-20. 25. objektum. M:1:2



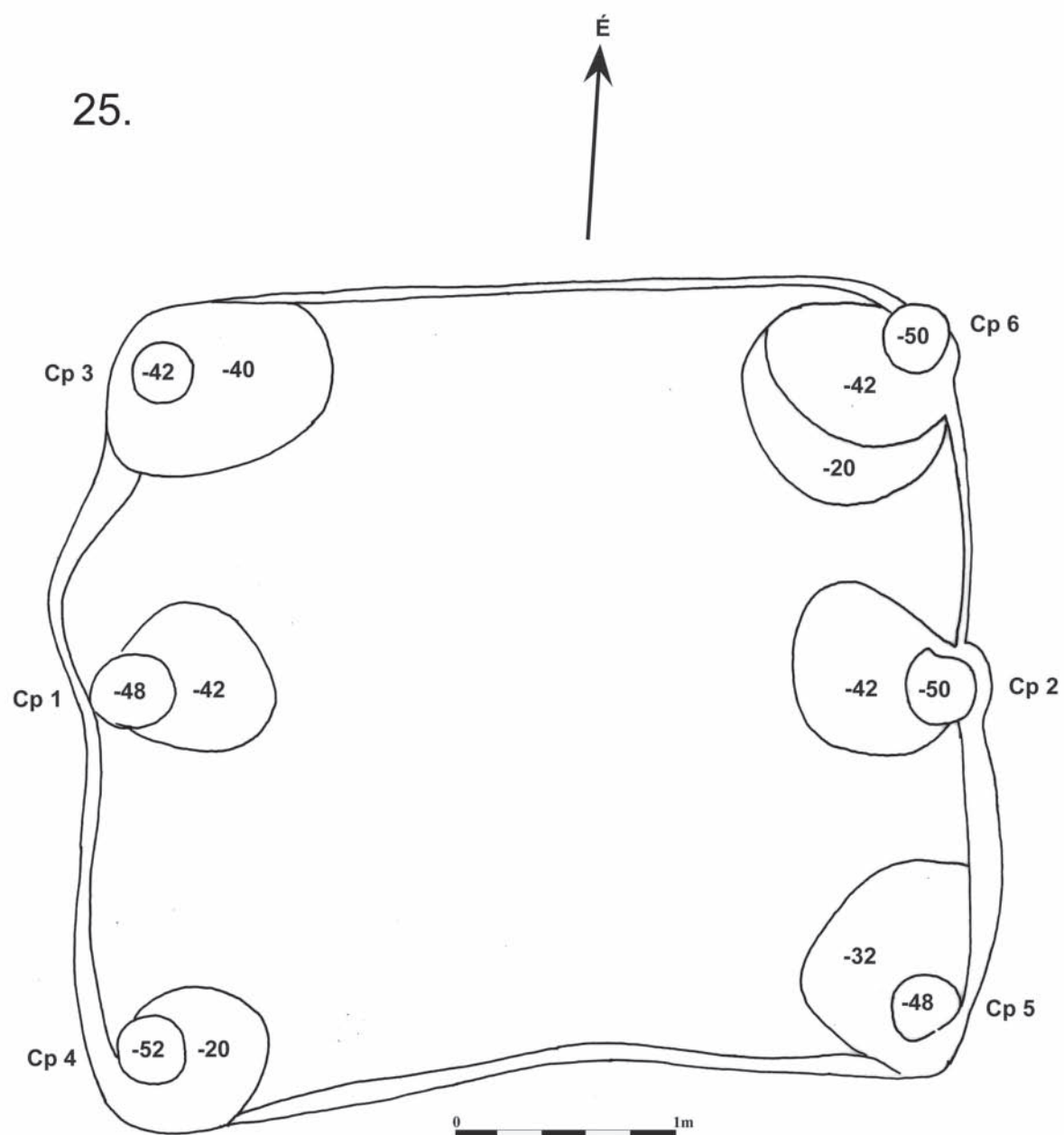
IV. tábla: 1-6. 25. objektum. 7-10. 26. objektum. 11-12. 38. objektum. 13-15. 43. objektum. 1-8.,
11-19. és 21. M: 1:2. 9. M: 1:4. 10. és 20. M:1:1.



V. tábla: 1. 1990/1. objektum. 2. 1990/2. objektum



VI. tábla: 14., 26., 34. és 38. objektum



VII. tábla: 25. objektum

